

Číslo projektu	IJ 017/04-DP2
Název	Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu: priority, příležitosti a možnosti rozvoje
Doba řešení	1. 7. 2004 – 31. 12. 2008
Řešitel (spoluřešitelé)	<p>Řešitelka: Prof. PhDr. Milada Rabušicová, PhD. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno Tel.: 420-549496324 Fax: 420-549491527 e-mail: milada@phil.muni.cz</p> <p>Spoluřešitel: Prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno Tel.: 420-549494400 Fax: 420-549491920 e-mail: rabu@fss.muni.cz</p>
Kontaktní osoba	Prof. PhDr. Milada Rabušicová, PhD. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno Tel.: 420-549496324 Fax: 420-549491527 e-mail: milada@phil.muni.cz
Odborný garant	PhDr. Helena Marinková, PhD. Národní ústav odborného vzdělávání, Praha Tel.: 420-274862251 e-mail: marinkov@nuov.cz
Oponenti	
Souhrn	<p>V roce 2005 byl realizován rozsáhlý reprezentativní dotazníkový výzkum <i>Vzdělávání dospělých–2005</i>, paralelně s ním probíhal internetový průzkum vzdělávací nabídky v oblasti neformálního vzdělávání. V dalších letech potom následovaly kvalitativní studie v oblasti rodinného vzdělávání a environmentálního vzdělávání dospělých. Vedle toho probíhalo také další dotazníkové šetření zaměřené na zájmové vzdělávání dospělých a na charakteristiky dospělých účastníků formálního vzdělávání na FF MU, FSS MU a na FF UP v Olomouci. Každý z členů týmu volil své vlastní metodologické postupy, jež měly přinést další doplňující a rozvíjející informace k jednotlivým tématům, tak jak byly zakomponovány do celkového výzkumného plánu. Tyto postupy byly uvnitř týmu konzultovány a zpřesňovány. Odbornou metodologickou garanci měl především spoluředitel Ladislav Rabušic.</p> <p>Výsledkem projektu jsou průběžně publikované odborné články a prezentace na domácích a zahraničních konferencích (viz seznam publikací za dobu trvání projektu) a odborná monografie s názvem „<i>Učíme se po celý život?(O vzdělávání dospělých v České republice</i>“.</p> <p>Nejdůležitější výsledky výzkumného projektu jsou formulovány</p>

v závěrech této publikace.

Celá naše publikace vychází z konceptu celoživotního učení jako podstatného prvku současných společností označovaných přívlastky „znalostní“, „vzdělanostní“, „vědění“, „informační“ či „učící se“. Do tohoto rámce jsme zasadili vzdělávání dospělých jako součást celoživotního učení, a to součást, již je v posledních letech, jak stále připomínáme, věnována mnohostranná pozornost. Nechceme na tomto místě znovu opakovat všechny argumenty, jež k této pozornosti vedou. Pro mnohé, jak víme, jsou na prvním místě argumenty ekonomické, upozorňující na nutnost rozvoje lidských zdrojů jako základu pro úspěšné fungování a pro konkurenceschopnost ekonomik jednotlivých států i celých společenství. Pro mnohé je to ale málo, neboť upozorňují, že naše životy nejsou a neměly by být řízeny jen ekonomickými podmínkami, a tak přidávají argumenty sociální a mluví o sociální soudržnosti, osobním rozvoji člověka a jeho kvalitním životě. Přidávají se však i argumenty politické a pak se hovoří o aktivním občanství, o toleranci k jiným apod. Ať už zvolíme jakoukoli argumentační bázi, je nepochybné, že požadavek učit se a vzdělávat se po celý život je v našich životech aktuálně přítomen. Že se s tímto požadavkem vyrovnáváme různě, je také nepochybné.

Abychom mohli shrnout a v závěru posoudit, jaká je situace v oblasti vzdělávání dospělých u nás, vzali jsme si na pomoc charakteristiky, jež jsou s celoživotním učením obvykle spojovány.

První charakteristikou celoživotního učení je, že *vzdělávání není již omezeno jen na určitou fázi života, docházky do školy, ale trvá po celý život.*

Podle našich výsledků přetrvává mezi českou dospělou populací jednoznačně klasický model životní dráhy, a to i v mladších věkových kohortách. Fáze studia předchází fázi pracovní a rodinné. Jen minimum české populace (9 %) se navrací zpět k formálnímu studiu na nějakém typu středních nebo vysokých škol, ale častěji na vysokou školu. Pokud se pro studium rozhodnou, potom hlavním motivem je vnější incentiv, konkrétně pracovní důvody. Snaha o osobní rozvoj není deklarována příliš často. Naopak ti, kteří ani dále nestudují ani to nemají v blízké budoucnosti v plánu, a těch je valná většina (88 %), nejsou ve svých úvahách zřejmě ovlivněni významněji ani obavou ze ztráty zaměstnání nebo z krachu vlastní živnosti, ani pracovními motivy. Malá skupina lidí, kteří mají v blízké budoucnosti zájem začít studovat, je charakteristická nižším věkem, vyšším vzděláním a snahou zlepšit si vlastní dovednosti. Lze říci, že naše společnost se stále ve svém vzdělávacím úsilí koncentruje převážně na problematiku formálního vzdělávání – toto vzdělávání je zaměřeno především na mladou populaci a je orientováno na profesní přípravu. Ostatním součástí celoživotního učení je věnováno nesrovnatelně méně pozornosti. Na populaci ve středním a starším věku se zatím reálnými vzdělávacími aktivitami příliš neorientujeme, navíc fiskální problémy nevytvářejí pro tuto rozšířenou orientaci příznivé klima.

Další charakteristikou celoživotního učení je, že se *nejedná jen o formální vzdělávání ve vzdělávacích institucích*, ale o všechny formy a

typy učení bez ohledu na instituci či prostředí, kterým může být i pracoviště, domov či prostředí obce. Všechny možnosti učení vytvářejí jediný celek, který dovoluje rozmanitě a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a který umožňuje získat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami kdykoli během života.

Podle našich zjištění existuje relativně dobrá účast české populace v neformálním vzdělávání, a to téměř srovnatelně s jinými zeměmi. Týká se jedné třetiny, jež již nějakou neformální aktivitu v posledním roce absolvovala, a týká se také jedné třetiny, která svou účast v nejbližší době plánuje. Do neformálního vzdělávání se zapojují spíše lidé mladší, vzdělanější a ti, pro něž jsou motivací především mimopracovními důvody. Důležité je zjištění, že ti, kteří se alespoň jednou už nějaké vzdělávací aktivity zúčastnili, tendují k tomu, aby tuto zkušenost, zřejmě spíše pozitivní než odrazující, opakovali. Ti, kteří takovou zkušenost nemají, naopak pojmenovávají nejrůznější důvody proč ne: nedostatek financí, přílišné pracovní zaneprázdnění, nedostatek času, málo informací či málo smyslu takého vzdělávání.

Co se týká okolnosti, na kterou poukazuje tato charakteristika celoživotního učení, můžeme konstatovat, že k onomu významnému propojování různých prostředí pro vzdělávání, tedy pracoviště, domova či obce, zatím spíše nedochází. Dospíváme k tomu na základě zjištění, že valná většina kurzů, kterých se dospělí zúčastňují, se týká zaměstnání, případně počítačů nebo cizích jazyků. Všechny další oblasti (volný čas, rodina, veřejný život apod.) jsou v jejich volbě vzdělávacích aktivit silně poddimenzovány. Přesto se nedá říct, že by se takové vzdělávací aktivity u nás neexistovaly. Např. v environmentálním, rodinném či zájmovém vzdělávání ve volném čase můžeme vidět řadu sympatických iniciativ, které si nacházejí své adresáty, jen jich není mnoho.

Např. deklarovaná účast v zájmovém vzdělávání se týká asi 5 % dospělých, v občanském vzdělávání 3,5 %, ve vzdělávacích aktivitách týkajících se rodičovství, partnerských vztahů nebo výchovy dítěte pouze 2 % dotázaných. To jsou naprosto marginální počty. Zde je na místě znovu připomenout, že k účasti na vzdělávání dospělých vede určitá potřeba spojená s danou fází života a s dominující životní rolí. Zdá se, že tyto aktivity jsou natolik specificky propojeny právě s aktuální životní situací člověka, že v celku se projeví jen okrajově. Navíc, když vezmeme v potaz zjištění o tom, jak jsou čeští dospělí otevřeni tomu, aby si nechali poradit, můžeme vidět, že valná většina spoléhá spíše sama na sebe. Jen část dospělých vyhledává pomoc mimo své vlastní zdroje (médiu, sociální síť, odborná konzultace). Tato kulturní a sociální zvyklost má zřejmě velkou setrvačnost.

Jistou naději na propojování různých forem učení naznačují naše výsledky v oblasti informálního učení. Různými způsoby se informálně učí relativně značná část české dospělé populace. Je to asi 59 % dospělých, kteří se ve svém volném čase jistým způsobem záměrně kultivují některou z aktivit, jejichž prostřednictvím obohacují své existující poznatky. Jsou to častěji ženy než muži a významnou roli opět hraje dosažené vzdělání, neboť vyšší vzdělanostní kategorie středoškoláků a vysokoškoláků jsou v informálním učení podstatně aktivnější. Podobně jako v analýzách formálního a neformálního

vzdělávání dospělých, se tedy také v případě informálního učení ukázalo, že nejvýznamnějším prediktorem aktivity v této oblasti je u českých dospělých jejich dosažené vzdělání. Vzdělání je tak reálně, nikoli jen v koncepčních výkladech a politických proklamacích, klíčovým prvkem života člověka v současné společnosti. Tato kumulace vzdělávacích zdrojů je současně typická i pro kumulaci kulturních zdrojů, jak se ukázalo podle našich výsledků o aktivitách v rámci informálního učení.

Konečně poslední charakteristikou celoživotního učení je, že se *jedná o poskytování příležitosti pro všechny, bez ohledu na věk, zájem, nadání či postavení*. Tato charakteristika také znamená, že každý člověk by měl mít možnost najít si vlastní vzdělávací cestu a v průběhu života ji měnit. To vyžaduje, aby pro všechny existovaly vzdělávací příležitosti odpovídající jejich schopnostem, požadavkům a potřebám a to v zájmu překonávání různých znevýhodnění daných rozdílnou socio-kulturní úrovní či zdravotním stavem. Z výzkumů veřejného mínění víme, že velká část české veřejnosti se dlouhodobě domnívá, že u nás každý může dosáhnout takového vzdělání, které odpovídá jeho/jejím schopnostem. Tento názor zastávají přibližně dvě třetiny (63 %) české dospělé populace (CVVM, 2008).

Na základě dat z našeho výzkumu nejsme schopni říci, zda se veřejné mínění v této věci mýlí či nikoli, zda jsou tedy poskytovány příležitosti skutečně pro všechny a v jaké míře. Jsme pouze schopni konstatovat, kdo jsou ti, kteří se různých vzdělávacích aktivit zúčastňují, respektive nezúčastňují a co k tomuto rozdělení přispívá. V České republice, zdá se, nejsou bariéry z hlediska pohlaví či místa bydliště, objevují se však rozdíly z hlediska věku (mladší častěji) a z hlediska vzdělání (vzdělanější častěji). Další charakteristiky, jako obavy z nezaměstnanosti či ztráty živnosti jsou jen marginální.

Z našich analýz ale současně vyplývá, že jisté subjektivně vyjádřené bariéry tu přece jen jsou. Objevují se jak v podobě deklarovaných vnějších překážek (nedostatek financí, nedostatek času kvůli pracovnímu či rodinnému zaneprázdnění), tak spíše vnitřních bariér, jako je pochybování o smysluplnosti či kvalitě kurzů nebo pochybování sama o sobě (nemám dostatečné vzdělání, nezvládl bych to, jsem už na to starý). Takové pochybnosti se objevovaly u řady oblastí, nejvýznamněji však u učení se práci s počítačem. „Počítačově nezdatní“ u nás stále tvoří většinu, a to může zakládat na další znevýhodnění, jež se na tuto „nezdatnost“ mohou nabalovat. Například to, že informace o nejruznějších vzdělávacích možnostech, ať už v rovině formálního nebo neformálního vzdělávání, jsou dnes zveřejňovány především na internetových stránkách. Také aktivity informálního učení jsou stále více spojovány právě s elektronickou komunikací a s internetem. Znamená to tedy, že pro část populace, která stojí na špatné straně digitální propasti, jsou to informace jen obtížně dostupné. Navíc není digitální propast jasně viditelná a jednoduše postižitelná, takže se může zdát, že jde o problém, který se běžného člověka přímo netýká. Opak je pravdou. S rozšířením ICT do všech sfér života společnosti zasahuje problematika digitální propasti více či méně každého jednotlivce. Některé její determinanty se ukazují jako velmi významné (věk, dosažené vzdělání, úroveň dovedností v práci s ICT, ekonomické postavení), jiné ustupují do pozadí

či postupně mizí (rozdíly mezi pohlavími, velikost sídla). Vývoj informačních a komunikačních technologií je neobyčejně rychlý, takže se lidé často v možnostech, které ICT poskytují, jen těžko orientují, a tak nevyužívají plně jejich potenciálu. A mnozí je, s odůvodněními, jež pojmenovávají různě, nevyužívají vůbec.

Také analýzy na téma profesního vzdělávání dospělých odkazují na zneklidňující závěr, kterým je, že teze o celoživotním učení pro všechny jako univerzálním a celostním nástroji rozvoje lidských zdrojů jsou stále ještě spíše snem než realitou. Nerovnost v participaci na vzdělávání dospělých je do značné míry výrazem ekonomických a sociálních trendů, což se projevuje mimo jiné rozdíly v participaci mezi zástupci různých profesních skupin. Profesní vzdělávání dospělých jako součást celoživotního učení se tak může stát namísto zbraně proti nerovnosti spíše nástrojem ještě větší stratifikace společnosti. To může ohrozit cíle práce na poli rozvoje lidských zdrojů – jak rozvoj potenciálu lidských zdrojů, tak i širší sociální cíle týkající se zásadních témat rovnosti příležitostí a sociální inkluze.

K podobně znepokojujícím závěrům jsme dospěli ve vztahu ke stárnoucí populaci. Mnozí dnešní starší občané si neuvědomují ono potenciálně velmi významné propojení mezi kvalitou jejich života a kvalitou informací, které mají o světě kolem sebe. Je velice důležité toto vědomí v nich probudit. Je důležité, aby se člověk někdy nějakého kurzu vůbec zúčastnil, aby se jednou v dospělém věku odhodlal pustit se znovu do učení, aby zakusil pocit, že získává nové kompetence, že se učí novému, že zvládá něco, co dříve neuměl. Stane-li se tak, je velká šance, že se do dalšího vzdělávání pustí opakovaně. Navíc se ukazuje další významný efekt vzdělávacích aktivit provozovaných i ve starším věku. Lékařské výzkumy prokazují, že pasivita a vyvazování se ze společenských aktivit zvyšuje riziko chronických zdravotních problémů. Účast na vzdělávacích kurzech by tak mohla být prvkem, který bude zprostředkovaně posilovat zdravotní stav starší populace a mohla by tak přispívat k naplňování konceptu aktivního stárnutí. Připravenost české starší populace, jak ukázaly výsledky našeho výzkumu, k celoživotnímu učení není zatím bohužel nijak valná. Představa „chodit opět do školy“, byť oním „chodit do školy“ je pouze návštěva různě dlouhých vzdělávacích kurzů, je pro valnou část české starší populace nemyšlitelná. Ti, kdo kurzy vzdělávání dospělých navštěvují, tak z velké části činí především z pracovních důvodů; senioři-důchodci, u nichž tento pracovní důvod mizí, jsou proto do vzdělávacích aktivit zapojeni jen minimálně.

Jakoby se zvýhodnění či znevýhodnění v oblasti všech podob vzdělávání a učení kumulovala. Vysvětlení tohoto jevu, které jde za rámec obvyklých sociologických interpretací, můžeme možná opřít o myšlenku Illerise (Illeris, 2006), který říká, že učení v dospělosti je silně spojeno s identitou jednotlivce. Pokud chce dospělý participovat na vzdělání, musí mu to dávat smysl v kontextu jeho života, musí to být součástí jeho životního projektu. Dodejme, že v kontextu života ve společnosti vědění by vzdělávání v dospělosti mělo být součástí našich životních projektů. Výsledky našeho výzkumného projektu ukazují, že tomu tak zatím bohužel u poměrně značné části české dospělé populace není.

Jak tolik potřebnou celoživotní účast dospělých na vzdělávání a učení

	<p>zvýšit? Skilbeck (2006) říká, že existují dvě komplementární cesty: (1) jednak napomáhat odstraňování nebo snižování bariér a vytváření přirozených podmínek pro tuto účast a (2) současně se snažit lépe porozumět tomu, proč se lidé rozhodují se vzdělávat a učit, co se rozhodují se učit, jak si organizují a řídí svoje učení a kde k učení dochází.</p> <p>Posilovat účast dospělých ve vzdělávání tedy znamená nejen zvyšovat jejich přístup k různým vzdělávacím příležitostem a nabídkám, ale především rozumět tomu, co lidi motivuje, proč se rozhodují se vzdělávat a jaké k tomu volí strategie, případně co jim v tom brání. V případě České republiky se ukázaly zřetelné rozdíly mezi formálním a neformálním sektorem. Zatímco neformální vzdělávání je motivováno především mimopracovními důvody, pro účast na formálním vzdělávání je prvořadá pracovní motivace. Význam pracovní motivace je však různý v různých vzdělanostních skupinách. Vzorec je jednoduchý: čím vyšší vzdělání, tím vyšší podíl mimopracovní motivace. V tomto ohledu se nabízí hypotéza, že vzdělanější jedinci představují předvoj v tom smyslu, že přestávají vzdělávání v dospělém věku chápat výhradně v jeho ekonomické dimenzi. Vzdělávání zde nevystupuje jen jako nástroj navyšování vlastního lidského kapitálu, ale také jako prostředek sebekultivace a osobního rozvoje. Což jsou prvky, které velmi souzní s teoriemi (a ideály) společnosti vědění.</p> <p>Zvyšování efektivity vzdělávání a učení dospělých není jednoduchý úkol, neboť vyžaduje jak porozumění osobní situaci dospělých, tak porozumění základním charakteristikám současné společnosti, která tvoří rámec našim životům.</p>
Anotace	<p>Projekt se věnuje vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení. Mapuje a analyzuje situaci v ČR v oblasti vzdělávacích potřeb dospělé populace, obecně i diferencovaně v souvislosti s dominantními životními rolami, a v oblasti vzdělávací nabídky. Českou situaci konfrontuje se situací v zemích EU a snaží se tak přispět k vytváření funkčního systému vzdělávání dospělých jako součásti vzdělávací a sociální politiky státu.</p>
Klíčová slova	<p>Celoživotní učení, vzdělávání dospělých, společnost znalostí, lidské zdroje, formální vzdělávání, neformální vzdělávání</p>
Webové stránky projektu	<p>V rámci informačního systému Masarykovy univerzity (v systému Moodle) bylo vytvořeno interní (virtuální) pracovní prostředí dostupné členům týmu a garantce projektu.</p> <p>Základní informace o projektu veřejně dostupná je na webu Ústavu pedagogických věd FF MU (http://www.phil.muni.cz/ped/index_cz.html).</p>
Plánované významné aktivity a šetření v rámci projektu (řazeno	<p>1. fáze (červenec 2004 – prosinec 2004)</p> <p>Zpřesňování problému, odborné konzultace s reprezentanty zainteresovaných institucí, metodologická příprava dotazníkového šetření.</p> <p>Výstup: interní přehledová studie o základních obsahových a metodologických východiscích celého projektu.</p>

<p>chronologicky)</p>	<p><u>2. fáze (leden – prosinec 2005)</u> Obsahová příprava dotazníkového šetření, tvorba výzkumného nástroje, realizace výzkumu, vytvoření datového souboru a čištění a kontrola dat. První analýzy výsledků, z nichž dále vyplynou jasnější kontury pro dílčí tematické studie do jednotlivých oblastí vzdělávání na podporu dominantních životních rolí dospělých. Tyto studie jsou plánovány na další dva roky projektu. Paralelně shromažďování informací o vzdělávací nabídce v celkovém přehledu, jejich analýza a hodnocení v souvislosti s předpoklady české a zahraniční vzdělávací politiky v oblasti rozvoje lidských zdrojů. Výstup: prezentace prvních výsledků v odborných časopisech a na domácích a zahraničních konferencích.</p> <p><u>3. fáze (leden – prosinec 2006)</u> Příprava a realizace tematických studií do oblasti vzdělávací podpory v profesním a kariéřním růstu (včetně využívání ICT) a do oblasti podpory zájmového vzdělávání ve volném čase dospělých. Výstup: prezentace výsledků v odborných časopisech a na domácích a zahraničních konferencích.</p> <p><u>4. fáze (leden – prosinec 2007)</u> Příprava a realizace tematických studií do oblasti vzdělávací podpory v předseniorském a seniorském věku (včetně podpory v rozvoji funkční gramotnosti seniorů), vzdělávací podpory v rodičovství a v občanské roli, vzdělávací podpory zdravotně handicapovaných dospělých. Výstup: prezentace výsledků v odborných časopisech a na domácích a zahraničních konferencích.</p> <p><u>5. fáze (leden – prosinec 2008)</u> Kompletace výsledků, formulace závěrů a doporučení, souhrnná konfrontace se zahraničními zdroji, práce se zahraničními příklady „dobré praxe“. Výstup: výzkumná zpráva pro zadavatele projektu (MPSV), odborná monografie připravená do tisku.</p>
<p>Plánované konference, workshopy, semináře (řazeno chronologicky)</p>	<p>Výsledky z projektu byly průběžně prezentovány na různých domácích a zahraničních konferencích (viz další oddíl).</p>
<p>Dosud zveřejněné informace, články, příspěvky, publikace</p>	<p>2005</p> <p><i>Prezentace na domácích konferencích</i> Knotová, Dana. Volný čas dospělých v kontextu celoživotního vzdělávání. Konference o výchově a volném čase, Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice, 2.-3. června 2005.</p> <p>Pol, Milan, Hloušková, Lenka. Současná vzdělávací politika v oblasti vzdělávání dospělých v ČR. XIII. konference České asociace pedagogického výzkumu Pedagogický výzkum: reflexe společenských</p>

potřeb a očekávání?, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc, 13.- 14. září 2005.

Rabušicová, Milada, Rabušic, Ladislav, Šedřová, Klára, Novotný, Petr. Identifikace vzdělávacích potřeb dospělých v ČR – z výsledků výzkumného šetření. XIII. konference České asociace pedagogického výzkumu Pedagogický výzkum: reflexe společenských potřeb a očekávání?, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc, 13.- 14. září 2005.

Zounek, Jiří, Čiháček, Vlastimil, Knotová, Dana, Novotný, Petr. Analýza vzdělávací nabídky (pro dospělé) v České republice. XIII. konference České asociace pedagogického výzkumu Pedagogický výzkum: reflexe společenských potřeb a očekávání?, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc, 13.- 14. září 2005.

Prezentace na zahraničních konferencích

Knotová, Dana, Novotný, Petr, Zounek, Jiří, Čiháček, Vlastimil. Vzdělávání dospělých – analýza vzdělávací nabídky v České republice. Konference Sociália 2005, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Trnavská univerzita, Trnava, 28.-29. října 2005.

Pol, Milan, Hloušková, Lenka, Novotný Petr. Místo školy ve vzdělávací politice v oblasti vzdělávání dospělých v ČR. Konference Očami dnešního světa. Prešov, 29.-30. června. 2005.

Rabušicová, Milada, Rabušic, Ladislav. On Adult Education in the Czech Republic – Who Participates and Why. ESA (European Sociological Association) Conference in Torun, Poland, 9-12 September 2005.

Šedřová, Klára, Novotný Petr, Rabušicová, Milada, Rabušic, Ladislav. Educational needs of Adults in the Czech Republic. ECER (European Conference of Educational Research), Dublin, Ireland, 7-10 September 2005.

Různé

Pozvání k přednáškám: Rabušicová, Milada. Přednáška On Adult Education in the Czech Republic – Who Participates and Why pro studenty a učitele Pedagogické fakulty Lotyšské univerzity v Rize (v rámci programu ERASMUS)

Prezentace na doktorském semináři na PdF UP v Olomouci: Šimberová, Zuzana. Klíčové kompetence v profesní sféře a jejich rozvoj – základní pojetí a východiska. In Aktuální problémy pedagogiky ve výzkumech studentů doktorských studijních programů III. Olomouc: Votobia Olomouc, 2005, s. 97-100. ISBN 80-7220-246-4.

2006

Časopisecké a sborníkové publikace

Rabušicová, Milada, Rabušic, Ladislav, Pol, Milan. Editorial. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 7-11. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Rabušicová, Milada. Místo vzdělávání dospělých v konceptu

celoživotního učení. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 13-26. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Novotný, Petr. Lidské zdroje, celoživotní učení a vzdělávání v pracovním a profesním kontextu. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 27-39. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Hloušková, Lenka, Pol, Milan. Občanské vzdělávání dospělých v České republice (kontext, nabídka a účastníci). In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 41-53. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Šedřová, Klára. Rodinné vzdělávání jako součást celoživotního učení. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 55-66. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Knotová, Dana. Neformální zájmové vzdělávání dospělých ve volném čase. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 67-77. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Rabušic, Ladislav. Vzdělávání dospělých v předseniorském a seniorském věku. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 79-99. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Zounek, Jiří. ICT, digitální propast a vzdělávání dospělých: socioekonomické a vzdělávací aspekty digitální propasti v České republice. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 101-118. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Čiháček, Vlastimil. Bariéry v účasti dospělých v kurzech celoživotního vzdělávání: „peníze jsou až na prvním místě“. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 119-131. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Zavadilová, Kateřina. Sociálně vyloučení v procesu celoživotního učení. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Studia Paedagogica*, U 11, Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 189-198. ISBN 80-210-4143-9, ISSN 1211-6971.

Rabušicová, Milada. Vzdělávání dospělých v různých fázích životního

cyklu: priority, příležitosti a možnosti rozvoje. *Pedagogika*, roč. LVI, č. 2, 2006, s. 138-139. ISSN 0031-3815.

Šed'ová, Klára, Novotný, Petr. Vzdělávací potřeby ve vztahu k účasti na vzdělávání dospělých. *Pedagogika*, roč. LVI, č. 2, 2006, s. 140-151. ISSN 0031-3815.

Zounek, Jiří, Novotný, Petr, Knotová, Dana, Čiháček, Vlastimil. Vzdělávací nabídka pro dospělé v České republice. *Pedagogika*, roč. LVI, č. 2, 2006, s. 152-163. ISSN 0031-3815.

Rabušicová, Milada, Rabušic, Ladislav. Adult Education in the Czech Republic – Who Participates and Why. *Czech Sociological Review*, č. 6, 2006.

Prezentace na domácích konferencích

Hloušková, Lenka. Vzdělávání jako výraz jistoty v zaměstnání? 14. konference ČAPV „Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu“, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 5. – 7. září 2006.

Knotová, Dana. Vzdělávání dospělých ve volném čase. 14. konference ČAPV „Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu“, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 5. – 7. září 2006.

Novotný, Petr. Vzdělávání dospělých v pracovním a profesním kontextu. 14. konference ČAPV „Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu“, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 5. – 7. září 2006.

Rabušicová, Milada, Rabušic, Ladislav, Čiháček, Vlastimil. Motivy a bariéry ve vzdělávání dospělých: učíme se všichni po celý život? 14. konference ČAPV „Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu“, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 5. – 7. září 2006.

Zounek, Jiří. Ke vztahu ICT a vzdělávání dospělých. 14. konference ČAPV „Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu“, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 5. – 7. září 2006.

Knotová, Dana. Volný čas dospělých a neformální vzdělávání. Konference „O výchově a volném čase“, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, 15. – 16. června 2006.

Knotová, Dana, Hloušková, Lenka. Životní styl dospělých. Konference Sociália, Pedagogická fakulta Univerzity v Hradci Králové, 20. – 21. října 2006.

Zounek, Jiří. Vzdělávání dospělých ve „věku ICT“ a digitální propast. Konference „Informační gramotnost – vědomosti a dovednosti pro život“. Moravská zemská knihovna Brno, Národní institut dalšího vzdělávání, Brno, 22. – 23. listopadu 2006.

Prezentace na zahraničních konferencích

Rabušicová, Milada, Šed'ová, Klára. Education of parents as a means of support to family care of small children. OMEP International Conference

“The Great Little Researcher”, Tromso, Norsko, 7–11/ 8/ 2006.

Rabušicová, Milada, Rabušic, Ladislav. Motivations and barriers in adult education: Do we all learn for all our lives? European Conference on Educational Research (ECER), Ženeva, Švýcarsko, 13–16/9/2006.

2007

Časopisecké a sborníkové publikace

Hloušková, L. Pol. M. Citizenship education of adults in the Czech Republic (research finding analysis) In KOVALČIKOVÁ, I. (ed.) *Children's identity and citizenship in the Visegrad context*. Prešovská univerzita: Prešov, 2007, s. 162-169. ISBN 978-80-8068-719-9.

Knotová, D. Neformální vzdělávání dospělých ve volném čase. In *Výchova a volný čas 2*. Brno: MSD, 2007. ISBN 978-80-86633-97-8.

Knotová, D., Šimberová, Z. Vzdělávání – jedna z činností dospělých ve volném čase? In *Pedagogická orientace 1/2007*, s. 42-53. ISSN1211-4669.

Pol, M., Novotný, P., Šimberová, Z. Chaloupková, L., Competence Development as Workplace Learning in the Czech Republic. In Chisholm, L. - Fennes, H. - Spannring, R. *Competence Development as Workplace Learning*. Innsbruck: Innsbruck University Press, 2007. od s. 63-88, 25 s. ISBN 978-3-902571-25-0.

Soukup, P., Rabušic, L. Několik poznámek k jedné obsesi českých sociálních věd – statistické významnosti. *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review*, 2007, 43 (2): 379-395, ISSN 0038-0288.

Šedřová, K. Chtějí se rodiče učit? Rodinné a rodičovské vzdělávání očima potenciálních účastníků. *SPFFBU U12*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 80-92. ISBN 978-80-210-4472-2, ISSN 1211-6971.

Prezentace na domácích konferencích

Hloušková, L. *Představení výzkumného projektu a dílčích výsledků*. Příspěvek na 3. pracovním jednání Národního fóra o poradenství, Praha, 17. 12. 2007.

Novotný, P. *Starší nebo moudřejší? Potřeba učit se a vzdělávat u lidí ve věku 50+ v kontextu pracovního uplatnění*. Příspěvek na konferenci Věk jako příležitost. Využijme potenciál zaměstnanců 50+. Praha, 13. listopadu 2007.

Novotný, P. *Bílá místa na mapě profesního vzdělávání*. Prezentace v rámci Týdne vědy. Brno, FF MU, 12. listopadu 2007.

Novotný, P. *Vzdělávání jako součást pracovního života – motivace a participace českých dospělých*. Příspěvek na XV. konferenci ČAPV s mezinárodní účastí Svět výchovy a vzdělávání v reflexi současného pedagogického výzkumu, České Budějovice, 12. - 14. 9. 2007.

Rabušicová, M., Rabušic, L. *O informálním učení dospělých v České republice*. Příspěvek na XV. konferenci ČAPV s mezinárodní účastí Svět výchovy a vzdělávání v reflexi současného pedagogického výzkumu,

České Budějovice, 12. - 14. 9. 2007.

Rabušicová, M., Rýdl, K. The Concepts of Literacy and Learning and their Metamorphoses since Comenius till the Present. Mezinárodní konference Odkaz Jana Amose Komenského kultuře vzdělávání. 350. výročí vydání Opera Didactica Omnia. MŠMT a Muzeum J. A. Komenského, Praha, 15. – 17. listopadu 2007.

Šedřová, K. *Informální rovina v rodičovském vzdělávání*. Příspěvek na XV. konferenci ČAPV s mezinárodní účastí Svět výchovy a vzdělávání v reflexi současného pedagogického výzkumu, České Budějovice, 12. - 14. 9. 2007.

Zounek, J. ICT a život dnešních dospělých (pohledem empirického výzkumu). Konference AEDUCA 2007, 22. 11. 2007.

Prezentace na zahraničních konferencích

Novotný, P. *Adult education as a part of professional life – motivation and participation of Czech adults*. (Příspěvek na konferenci ECER, Gent, Belgie, 19. až 21. září 2007) [online]. 2007 [cit. 3. ledna 2008]. Dostupné z: <http://www.vet-research.net/ECER_2007/sep21/session_10c/549>.

Novotný, P. *Workplace Learning in Post-socialist Central European Countries*. Přednáška na pozvání UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA Konference International Conference on Lifelong Learning (ICLL), Bangi, Malaysia, 27. až 28. listopadu 2007.

Rabušic, L. *Adult education in older age in the Czech Republic*. Paper presented at the 8th European Sociological Association conference, *Conflict, Citizenship and Civil Society*, Glasgow, 3rd – 6th September 2007

Rabušic, L. *Older workers, adult education and employment in the Czech Republic*. Paper presented at conference *Increasing Employment of Older Workers through Lifelong Learning*, Reykjavik, Iceland, 10-11 December 2007.

Rabušicová, M., Rabušic, L. *On participation of Adults in Different Forms of Lifelong Education and Learning*. WCEES, Sarajevo, 3rd – 7th September, 2007.

2008

Monografie

Rabušicová, M., Rabušic, L. (eds.). *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 349. ISBN 978-80-210-4779-2.

Časopisecké a sborníkové publikace

Hloušková, L. Preference dospělých ve vyhledávání pomoci v oblasti práce. *Pedagogicko-psychologické poradenství* 2008, č. 53, s. 32-43 ISSN 1214-7230.

Hloušková, L. Where do Czechs look for help? *International Journal for Educational and Vocational Guidance* ISSN: 0251-2513 (print version)

ISSN: 1573-1782 (electronic version)

Novotný, P. Learning for work and for workplace: Overt and covert worlds of learning and education in the Czech Republic. *LLinE – Lifelong Learning in Europe*, 2008, XIII, 4, str. 242-247, 6 s. ISSN 1239-6826.

Novotný, P. Workplace learning and changes in learning culture in the present-day Czech Republic. In *Asia-Europe Conference on Lifelong Learning. Frameworks for Supporting Lifelong Learning*. Beijing: Institute of Economics of Education, 2008. od s. 211-227, 17 s.

Novotný, P. Employee-Driven Innovation and Workplace Learning in Small and Medium Sized Enterprises in the Czech Republic. In *Employee-Driven Innovation and Workplace Learning in Small and Medium-Sized Enterprises in Europe (european research project)*. Copenhagen: University of Aarhus: Danish School of Education, 2008. s. 10-13.

Novotný, P. *Vocational training for people at the margin of the labour market: The individual learner plan - a new approach: Statements and Comments. Peer Review* [online], 2008, p. 1-7 [cit. 2008-10-28].

Available from: <<http://www.mutual-learning-employment.net/Vocationaltrainingforpeopleatthemarket>>.

Novotný, P. Potenciální zisky z aplikace workplace learning v rozvoji pracovníků. In *Pedagogický výzkum jako podpora proměny současné školy. Sborník anotací z 16. konference ČAPV*. Hradec králové: Gaudeamus UHK, 2008. str. 12. ISBN 978-80-7041-970-0

Rabušicová, M., Rabušic, L. Motivations and barriers in adult education in the Czech Republic. Do we learn throughout our lives? *LLinE – Lifelong learning in Europe*. Vol. XIII, Issue 4, 2008, Helsinki, Finland, pp. 248–257. ISSN 1239-6826.

Zounek, J. ICT a život dnešních dospělých (pohledem empirického výzkumu). In Cimbálníková, L. *Aeducafestival 2007. Festival vzdělávání dospělých AEDUCA 2007 sborník příspěvků z odborných konferencí*. [CD-ROM]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 1-10. ISBN 978-80-244-1907-7. Konference proběhla: 22. – 23. listopadu 2007, Institut celoživotního vzdělávání Filozofické fakulty Univerzity Palackého.

Prezentace na domácích konferencích

Hloušková, L. Poradenské služby podporující vzdělávání dospělých: realita nebo sen? Konference *PEDAGOGICKÁ EVALUACE 08/SOCIÁLIA 2008*. Malenovice, 18. a 19. 9. 2008, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě (sborník v tisku).

Rabušicová, M., Rabušic, L. O formálním vzdělávání dospělých v České republice. 16. konference ČAPV (Česká asociace pedagogického výzkumu) Pedagogický výzkum jako podpora proměny současné školy. Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2.–4. září 2008.

	<p>Rabušicová, M. Vzdělávání dospělých: očekávání a efekty. Pozvání k plenární přednášce na konferenci <i>PEDAGOGICKÁ EVALUACE 08 a SOCIÁLIA 2008</i> organizovanou Pedagogickou fakultou Ostravské univerzity. Malenovice, 17.–19. září 2008 (sborník v tisku).</p> <p>Zukalová, H., Zounek, J. Dospělí na okraji informační společnosti: Jaké jsou motivy dospělých k překonání „digitálního“ handicapu? Konference <i>PEDAGOGICKÁ EVALUACE 08/SOCIÁLIA 2008</i>. Malenovice, 18. a 19. 9. 2008, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě (sborník v tisku).</p> <p><u>Prezentace na zahraničních konferencích</u></p> <p>Novotný, P. <i>Dealing with essential questions of workplace learning</i>. (Prezentace pro pracovníky a doktorandy Doctoral school of organizational learning) Copenhagen, 27. května 2008</p> <p>Novotný, P. <i>Innovativeness as potential benefit of workplace learning in enterprises. An overview of existing Czech research</i>. Příspěvek na konferenci ECER 2008, Goteborg, 9.-12. září 2008</p> <p><u>Různé</u></p> <p>Diplomové práce (obhájeny na ÚPV FF MU Brno, neúplný výčet))</p> <p><i>Magisterská diplomová práce</i></p> <p>Mgr. Martina Nečasová: Rozvoj manažerských kompetencí.</p> <p><i>Bakalářské diplomové práce</i></p> <p>Bc. Kateřina Šimková: Motivace dospělých lidí s postižením ke vzdělávání v dospělosti.</p> <p>Bc. Klára Němcová: Outdoor trénink a jeho využitelnost v malých, středních a velkých podnicích.</p> <p>Lucie Kuchařová: Občanská angažovanost lidí s tělesným postižením.</p> <p>Lenka Málková: Motivace k dalšímu vzdělávání dospělých.</p> <p>Kucharič, David. Environmentální vzdělávání dospělých: příklad mezinárodní vzdělávací instituce Schumacher College.</p> <p>Běťáková, Eva. Realizace environmentální výchovy v oddílech Junáka a Pionýra.</p>
<p>Významné dílčí poznatky, informace, důležitá sdělení</p>	